

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Зі змісту виданої позивачем довіреності чітко вбачається, що вона видана тільки для правовідносин із питань користування та розпорядження належними йому земельними ділянками і лише для цих відносин представник був наділений правом укладати певні правочини (договори).

Отже, вчинивши на підставі цієї довіреності третейське застереження (третейську угоду) в договорі купівлі-продажу належних позивачеві земельних ділянок, представник вийшов за межі наданих йому повноважень і порушив положення ч. 2 ст. 203 ЦК України, в якій зазначено, що особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

Крім того, згідно зі статтями 2, 5, 12 Закону України «Про третейські суди» сторони можуть укласти третейську угоду у вигляді третейського застереження та передати спір на розгляд третейському суду. Проте вчинення такого правочину не аналогічне повноваженню, яке надав позивач у своїй довіреності, оскільки укладення третейської угоди, а надалі участь у третейському розгляді передбачає домовленість сторін про визначення як спору, який розглядатиметься в цьому суді, так і конкретного чи постійно діючого третейського суду, місця розгляду справи, а також його регламенту

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 30 травня 2011 р.

(в и т я г)

У вересні 2009 р. Х. звернувся до суду з позовом до Л.О. та Л.Н. про визнання недійсною третейської угоди у вигляді третейського застереження до договору купівлі-продажу належних йому на праві власності земельних ділянок від 20 січня 2009 р., укладеного від його імені Л.О. з Л.Н.

Позивач мотивував вимоги тим, що він не уповноважував Л.О. на укладення такої угоди, яка за змістом урегульовує інші правовідносини, ніж ті, що зазначені у виданій ним довіреності від 12 вересня 2008 р. та впливають лише з права власності на належні йому земельні ділянки. Х. вважав, що угода, укладена з порушенням норм чинного законодавства, а саме статей 203, 215, 241 ЦК, суперечить його інтересам і порушує його права.

Обухівський районний суд Київської області рішенням від 17 грудня 2009 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Київської області від 23 березня 2010 р., позовні вимоги Х. задовольнив: визнав недійсною третейську угоду у вигляді третейського застереження до договору купівлі-продажу земельної ділянки від 20 січня 2009 р., укладену між Л.О. та Л.Н., скасував заходи забезпечення позову.

Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України ухвалою від 3 вересня 2010 р. касаційну скаргу Л.Н. відхилила, зазначені судові рішення залишила без змін.

У заяві про перегляд судового рішення Л.Н. просила скасувати цю ухвалу колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України з підстав, передбачених у п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК, та направити справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 28 березня 2011 р. поновила Л.Н. пропущений процесуальний строк на подання заяви про перегляд ухвали колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 3 вересня 2010 р. та допустила зазначену вище справу до провадження Верховного Суду України.

На обґрунтування заяви Л.Н. послалася на неоднакове застосування судом касаційної інстанції статей 237, 239, 241 ЦК і статей 2, 12 Закону від 11 травня 2004 р. № 1701-IV «Про третейські суди» (далі — Закон).

Як приклад наявності підстави для подання заяви про перегляд Верховним Судом України судового рішення Л.Н. навела постанову Вищого господарського суду України від 5 жовтня 2010 р., якою ухвалені у справі судові рішення про відмову в позові відкритого акціонерного товариства «Вінніфрут» до акціонерно-комерційного банку соціального розвитку «Укрсоцбанк» про визнання недійсною третейської угоди у вигляді третейського застереження до кредитного договору залишено без змін (справа № 14/224). У цій постанові з урахуванням наведених вище норм матеріального права сформульовано висновок про те, що представник юридичної особи під час укладення кредитного договору на підставі виданої головою правління зазначеного товариства довіреності не виходив за межі своїх повноважень, підписавши такий договір із третейським застереженням.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення осіб, які брали участь у справі, перевіrivши наведені заявником обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява не підлягає задоволенню з огляду на таке.

Суди встановили, що 12 вересня 2008 р. Х. видав кільком особам, у тому числі й Л.О., довіреність на представництво його інтересів у всіх установах, органах державної влади у взаємовідносинах із фізичними особами з питань користування та розпорядження за ціною і на умовах на їх розсуд належними йому земельними ділянками, вказавши про їхнє право на вчинення певних дій. Зокрема, для цього уповноважив їх укласти всі дозволені законом правочини, у тому числі продажу, міни тощо; у разі необхідності розривати їх; підписувати необхідні договори, визначаючи умови на власний розсуд; вести справи від його імені в усіх судових та інших установах з усіма правами, передбаченими ст. 27 ЦПК, з правом відмови від позову, з правом оскарження судових рішень; виконувати інші юридично значимі дії, пов'язані із цією довіреністю.

20 січня 2009 р., діючи від імені позивача, Л.О. уклала письмовий договір купівлі-продажу належних Х. земельних ділянок із Л.Н. При цьому в розд. 4 цього договору міститься третейська угода у вигляді третейського застереження, в якій зазначено про передачу спору у разі його виникнення до Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Укрземресурс», визначення його місця знаходження та регламенту суду.

Задовольняючи позов Х., суд першої інстанції, з висновками якого погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, виходив із того, що укладання третейської угоди не було перед-

бачено довіреністю від 12 вересня 2008 р., якою позивач уповноважив Л.О. бути його представником лише у взаємовідносинах із питань користування та розпорядження належними йому земельними ділянками, а не з питань укладення третейської угоди, визначення третейського суду тощо. У зв'язку із цим суд указав, що така угода суперечить ч. 2 ст. 203, статтям 215, 239, 241 ЦК, оскільки відповідачка Л.О. не мала необхідного обсягу дієздатності для її вчинення.

Верховний Суд України погодився з таким висновком суду касаційної інстанції.

Так, згідно із ч. 1 ст. 237 ЦК представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчиняти правочин від імені другої сторони, яку вона представляє, а відповідно до ч. 1 ст. 244 цього Кодексу представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватись за довіреністю. Довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

У ч. 1 ст. 202 ЦК зазначено, що правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Отже, зі змісту виданої Х. довіреності чітко випливає, що вона видана лише для правовідносин із питань користування та розпорядження належними йому земельними ділянками і лише для цих відносин представник був наділений правом укласти певні правочини.

Таким чином, Верховний Суд України вважає, що суд касаційної інстанції правильно погодився з правовим висновком судів першої та апеляційної інстанцій, згідно з якими представник, вчинивши третейське застереження (третейську угоду) в договорі купівлі-продажу належних позивачу земельних ділянок, вийшов за межі своїх повноважень і порушив положення ч. 2 ст. 203 ЦК, в якій зазначено, що особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

Зокрема, згідно зі статтями 2, 5, 12 Закону сторони можуть укласти третейську угоду у вигляді третейського застереження та передати спір на розгляд третейському суду. Проте вчинення такого правочину не аналогічне повноваженню, яке надав позивач у своїй довіреності, оскільки укладення третейської угоди, а надалі участь у третейському розгляді передбачає домовленість сторін на визначення як спору, який розглядатиметься в цьому суді, так і конкретного чи постійно діючого третейського суду, місця розгляду справи, а також його регламенту. Таких повноважень представника у виданій Х. довіреності не було.

З огляду на викладене суд касаційної інстанції під час вирішення справи правильно застосував норми матеріального права, тому підстав для задоволення заяви Л.Н. немає.

Отже, обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Керуючись статтями 355, 360³, 360⁵ ЦПК, Верховний Суд України у задоволенні заяви Л.Н. про перегляд Верховним Судом України ухвали колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 3 вересня 2010 р. відмовив.

Частиною 4 ст. 652 ЦК встановлено, що зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду у виняткових випадках, коли розірвання договору суперечить суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом.

Настання світової фінансової кризи не є істотною зміною обставин, якими сторони договору керувалися при його укладенні, оскільки економічна криза має загальний характер і стосується обох договірних сторін, отже, не може бути підставою для зміни або розірвання договору в судовому порядку

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 20 лютого 2012 р.

(в и т я г)

У квітні 2009 р. С. звернувся до суду з доповненим пізніше позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Ласка Лізинг» (далі — ТОВ) про зміну договору у зв'язку з істотною зміною обставин, якими сторони керувалися при його укладенні, а також про визнання права власності на автокран.

Позивач зазначив, що 3 березня 2008 р. уклав із ТОВ договір фінансового лізингу, за яким відповідач придбав обраний ним, позивачем, автокран, сплативши за нього покупну ціну, яка становить еквівалент 283 тис. 320 доларів США, та передав цей автокран за плату йому в користування. С. зобов'язався згідно із затвердженим сторонами договору графіком здійснювати лізингові платежі. Оскільки на час укладення договору курс української гривні до іноземних валют був стабільним, а згодом внаслідок світової фінансової кризи різко змінився, що значно погіршило фінансовий стан позивача, він у грудні 2008 р. звернувся до відповідача з пропозицією здійснити лізингові платежі за курсом гривні до долара США, який існував на час укладення договору, однак той на таку пропозицію не погодився. Вважаючи різке падіння курсу гривні до іноземних валют істотною зміною обставин, якими вони з відповідачем керувалися при укладенні договору фінансового лізингу, позивач із підстав, передбачених ст. 652 ЦК, просив у судовому порядку змінити договір і визнати правомірним внесення ним лізингових платежів за тим курсом гривні до долара США, який існував на час укладення

договору; визнати безпідставним нарахування йому ТОВ штрафних санкцій та, оскільки, за його підрахунками, він повністю розрахувався з відповідачем за автокран, визнати за ним право власності на нього.

Справу суди розглядали неодноразово. Останнім рішенням Деснянського районного суду м. Києва від 11 січня 2011 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 5 травня 2011 р. та ухвалою судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 липня 2011 р., позов задоволено частково: змінено укладений 3 березня 2008 р. між С. і ТОВ договір фінансового лізингу з дня перевищення встановленого Національним банком України курсу української гривні до долара США рівня 5,05 грн за 1 доллар США; визнано належним виконанням зобов'язань за договором здійснення С. лізингових платежів за курсом гривні до долара США, який існував на день укладення договору; визнано неправомірним нарахування ТОВ штрафних санкцій за порушення С. графіка здійснення лізингових платежів; визнано за С. право власності на автокран КС-5576К, 2008 р. випуску.

У заяві про перегляд рішення суду касаційної інстанції ТОВ просило скасувати зазначену ухвалу судді касаційного суду і направити справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції. ТОВ послалося на неоднакове застосування судами касаційної інстанції однієї і тієї самої норми ст. 652 ЦК, що потягло ухвалення різних за зміс-

том судових рішень у подібних правовідносинах, зокрема зазначило, що на відміну від рішень судів касаційної інстанції в інших справах, у яких настання світової фінансової кризи не визнано істотною зміною обставин, якими сторони договору керувалися при його укладенні, оскільки економічна криза має загальний характер і стосується обох договірних сторін, у цій справі суд касаційної інстанції погодився з протилежним висновком суду першої інстанції.

Заслухавши суддю-доповідача, перевіривши наведені заявником доводи, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню з огляду на таке.

Ухвалюючи рішення про зміну договору, суд першої інстанції, з висновком якого погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, виходив із того, що настання світової фінансової кризи є істотною зміною обставин, якими сторони договору фінансового лізингу керувалися при його укладенні.

Однак із таким висновком погодитися не можна.

Відповідно до ст. 652 ЦК у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання.

Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах.

Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний, а з підстав, встановлених ч. 4 ст. 652 ЦК, — змінений за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно таких умов: 1) в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане; 2) зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися; 3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору; 4) із суті договору або звичаїв ділового обороту не впливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона.

Частиною 4 ст. 652 ЦК встановлено, що зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду у виняткових випадках, коли розірвання договору суперечить

суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом.

Суд установив, що 3 березня 2008 р. між С. і ТОВ укладено договір фінансового лізингу, за яким ТОВ придбало обраний С. у зазначеного ним покупця автокран КС-5576К та передало його у користування С. з обов'язком сплати останнім лізингових платежів згідно з доданим до договору графіком.

Для визначення вартості автокрана та розміру лізингових платежів сторони договору обрали умовну одиницю — суму, виражену в українській гривні, яка дорівнює одному долару США за курсом Національного банку України (пункти 2.3 та 7.1 договору). Також С. і ТОВ обумовили в договорі, що поточний лізинговий платіж, який підлягає сплаті в гривнях, розраховується за формулою з урахуванням курсу гривні до долара США, який існував на день платежу (п. 7.12 договору), що відповідає ч. 2 ст. 524 та ч. 2 ст. 533 ЦК.

Наведене свідчить про те, що в момент укладення договору його сторони не лише не керувалися тим, що курс української гривні до долара США протягом строку дії договору залишатиметься стабільним, а й допускали можливість його падіння, та, включаючи в договір умову, яка передбачає здійснення лізингових платежів у сумі, визначеній залежно від курсу гривні до долара США на день платежу, лізингодавець ТОВ намагався уникнути ризику, пов'язаного з можливим падінням курсу гривні, а лізингодержувач С. взяв на себе такий ризик.

За таких обставин висновок суду про те, що настання світової фінансової кризи є істотною зміною обставин, якими сторони договору фінансового лізингу С. і ТОВ керувалися при його укладенні, є помилковим.

Правову позицію, яка зводиться до того, що настання світової фінансової кризи не є істотною зміною обставин, якими сторони договору керувалися при його укладенні, оскільки економічна криза має загальний характер і стосується обох договірних сторін, отже, не може бути підставою для зміни або розірвання договору в судовому порядку, суди касаційної інстанції висловлювали в рішеннях, на які як на приклад неоднакового застосування ними однієї й тієї самої норми матеріального права послалося в заяві ТОВ. Зокрема, така правова позиція висловлена у постановках Вищого господарського суду України від 18 листопада та 2 грудня 2009 р., від 20 січня та 17 лютого 2010 р., Судо-

вої колегії у цивільних справах Верховного Суду України як суду касаційної інстанції — у рішенні від 22 вересня 2010 р.

Отже, суд касаційної інстанції неоднаково застосував одну й ту саму норму матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Керуючись п. 1 ст. 355, ч. 1 ст. 360⁴, п. 1 ч. 1 ст. 360³ ЦПК, Верховний Суд України заяву ТОВ задовольнив: ухвалу судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 липня 2011 р. скасував, справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Якщо митні органи, приймаючи вантажні митні декларації, віднесли товар до певного коду товарної номенклатури та пропустили товар на митну територію України (після сплати імпортером передбачених законом податків і зборів), то в подальшому вони не мали правових підстав для прийняття податкових повідомлень про донарахування податкових зобов'язань у зв'язку з виявленням помилки стосовно класифікації товару, зокрема, з посиланням на результати камеральної перевірки та на положення підпункту «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», дія якого не поширюється на митні органи

ПОСТАНОВА Іменем України

21 січня 2011 р. Верховний Суд України, розглянувши в порядку письмового провадження за наявними матеріалами справу за позовом акціонерного товариства закритого типу «Торговий дом Астрон» (далі — АТЗТ) до Східної митниці Державної митної служби України (далі — Митниця) про визнання недійсними податкових повідомлень, **в с т а н о в и в:**

У липні 2008 р. АТЗТ звернулося до суду з позовом про визнання недійсними податкових повідомлень Митниці від 3 липня 2008 р. № 17 та № 18, якими йому визначено 721 тис. 464 грн 54 коп. податкового зобов'язання зі сплати мита та 144 тис. 292 грн 94 коп. — податку на додану вартість.

На обґрунтування позову АТЗТ зазначило зокрема, що: за змістом підпункту «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону від 21 грудня 2000 р. № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (далі — Закон № 2181-III) митні органи не наділені правом проводити камеральні перевірки; митне оформлення імпортованих автомобілів за кодом Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі — УКТЗЕД) 8704 10 11 90 (ставка мита 1 %) воно здійснювало за посередництвом митного брокера, тобто відповідно до ст. 179 МК заповнені вантажно-митні декларації

перевірені та підтверджені Митницею; висновок відповідача про те, що імпортований позивачем товар повинен класифікуватися за кодом УКТЗЕД 8704 23 91 00, ґрунтується на роз'ясненні Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи Державної митної служби України від 6 лютого 2008 р., яке не поширюється на відносини щодо митного оформлення товару у 2007 р.

Донецький окружний адміністративний суд постановою від 1 вересня 2008 р., залишеною без змін ухвалою Донецького апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2008 р., позов задовольнив.

При цьому суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що відповідачем не доведено, що оскаржувані податкові повідомлення прийняті законно, обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин.

Вищий адміністративний суд України постановою від 7 жовтня 2010 р. ці судові рішення скасував, у задоволенні позову відмовив.

Скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій, касаційний суд послався на те, що ними винесені незаконні та необґрунтовані рішення, постановлені з порушенням норм матеріального та процесуального права.

У заяві про перегляд судових рішень Верховним Судом України з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, АТЗТ просило скасувати поста-

* Публікується повний текст судового рішення із незначними редакційними правками.

нову касаційного суду та направити справу на новий розгляд до цього суду.

На обґрунтування зазначеного заявник додав ухвали Вищого адміністративного суду України від 29 вересня та 17 листопада 2009 р., 1 червня 2010 р., в яких, на його думку, по-іншому, ніж у справі, що розглядається, застосовано статті 86, 313 МК та підпункт «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону № 2181-III.

Заява про перегляд оскаржуваного рішення Вищого адміністративного суду України підлягає задоволенню з таких підстав.

У п. 35 ст. 1 МК визначено, що пропуск товарів і транспортних засобів через митний кордон України — дозвіл митного органу на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України з урахуванням заявленої мети такого переміщення після проведення митних процедур, пов'язаних відповідно до п. 19 цієї статті зі здійсненням митного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, митного оформлення цих товарів і транспортних засобів, а також із справлянням передбачених законом податків і зборів.

За змістом п. 10.3 ст. 10 Закону від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» платники податку, які імпортують товари (супутні послуги) на митну територію України для їх використання або споживання на митній території України, відповідають за дотримання правил надання інформації для розрахунку бази оподаткування (суми податку, належного до сплати) митним органам.

Відповідно до підпункту 4.2.1 п. 4.2 ст. 4 Закону № 2181-III якщо згідно з нормами цього пункту сума податкового зобов'язання розраховується контролюючим органом, платник податків не несе відповідальності за своєчасність, достовір-

ність та повноту нарахування такої суми, проте несе відповідальність за своєчасне і повне погашення нарахованого податкового зобов'язання та має право на оскарження цієї суми в порядку, встановленому цим Законом.

За змістом ст. 313 МК класифікація товарів, тобто віднесення товарів до класифікаційних групвань, зазначених в УКТЗЕД, є виключною компетенцією митних органів.

Таким чином, якщо митні органи, приймаючи вантажні митні декларації, віднесли товар до певного коду товарної номенклатури та пропустили товар на митну територію України (після сплати імпортером передбачених законом податків і зборів), то в подальшому вони не мали правових підстав для прийняття податкових повідомлень про донарахування податкових зобов'язань у зв'язку з виявленням помилки стосовно класифікації товару, зокрема, з посиланням на результати камеральної перевірки та на положення підпункту «в» підпункту 4.2.2 п. 4.2 ст. 4 Закону № 2181-III, дія якого не поширюється на митні органи.

Отже, у справі, що розглядається, Вищий адміністративний суд України неправильно застосував норми матеріального права.

З урахуванням наведеного постановою касаційного суду підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до цього суду.

Керуючись статтями 241—244 КАС, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в:**

Заяву АТЗТ задовольнити.

Постанову Вищого адміністративного суду України від 7 жовтня 2010 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Відповідно до ст. 627 ЦК України господарське товариство вправі вчиняти будь-які неприбуткові правочини, якщо це прямо не суперечить його статутній діяльності

ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 16 травня 2011 р.

(в и т я г)

У січні 2011 р. публічне акціонерне товариство «Державний експортно-імпортерний банк України» (далі — АТ) звернулося із заявою про перегляд Верховним Судом України постано-

ви Вищого господарського суду України від 28 грудня 2010 р. у справі за позовом акціонерного товариства відкритого типу «Харківський канатний завод» (далі — АТВТ) до АТ, концерну

«Харківський канатний завод» (далі — Концерн) про визнання договору недійсним на підставі неоднакового застосування судом касаційної інстанції положень статей 203, 215 та 238 ЦК, внаслідок чого ухвалені різні за змістом судові рішення у подібних правовідносинах.

На обґрунтування заяви додано копії постанов Вищого господарського суду України від 24 липня 2008 р. у справі № 2-21/7834-2007, від 1 червня 2010 р. у справі № 14/361, від 10 листопада 2010 р. у справі № 4/15, від 17 листопада 2010 р. у справі № 34/233. Посилаючись на ці судові рішення, АТ у заяві порушило питання про те, що оскаржувана постанова суду касаційної інстанції є незаконною, оскільки прийнята з порушенням вимог вищезазначених статей ЦК.

Вищий господарський суд України ухвалою від 9 березня 2011 р. вирішив питання про допуск справи до провадження для перегляду Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 28 грудня 2010 р.

Допускаючи справу до провадження, Вищий господарський суд України дійшов висновку, що оскаржувана постанова та постанова суду касаційної інстанції від 24 липня 2008 р., прийнята у справі № 2-21/7834-2007 за позовом суб'єкта підприємницької діяльності-фізичної особи Н. до товариства з обмеженою відповідальністю «ФеоСофт» про розірвання договору оренди обладнання, витребування майна, а також стягнення заборгованості, не є такими, що ухвалені у подібних правовідносинах, оскільки ці справи є різними за предметом спору, підставами позову, змістом позовних вимог та встановленими судами фактичними обставинами.

Крім того, Вищий господарський суд України вмотивовано відхилив посилавання заявника на постанову суду касаційної інстанції від 10 листопада 2010 р. у справі № 4/15, якою скасовані судові рішення з направленням справи на новий судовий розгляд. Зазначена постанова остаточно не вирішує спір у справі, а тому на неї не можна посылатися на підтвердження підстави, встановленої п. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

Постанови суду касаційної інстанції від 1 червня 2010 р. у справі № 14/361 та від 17 листопада 2010 р. у справі № 34/233, на які послався заявник, свідчать про неоднакове застосування цим судом статей 203, 215 та 238 ЦК у подібних правовідносинах.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників осіб, які беруть участь у справі, перевіrivши наведені заявником обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу.

Згідно з вимогами ч. 2 ст. 203 ЦК особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

Частиною 3 зазначеної статті встановлено, що волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі.

Під час розгляду справи суди встановили, що 18 серпня 2008 р. між АТВТ та відкритим акціонерним товариством «Державний експортно-імпортний банк України», правонаступником якого є АТ, укладено іпотечний договір № 68108Z137, за яким АТВТ, виступаючи поручителем Концерну, передало АТ в іпотеку належне йому нерухоме майно, розташоване по вул. Китаєнка у м. Харкові.

Відповідно до п. 1.1 договору іпотекою забезпечуються всі вимоги іпотекодержателя, що впливають з укладеної між Концерном та АТ Генеральної угоди від 18 серпня 2008 р. № 68108N13. АТ за певних умов відкриває Концерну ліміт заборгованості на здійснення відповідних операцій в сумі, що не перевищує 1 млн 800 тис. доларів США, строком до 17 серпня 2013 р.

Суди нижчих інстанцій, задовольняючи позов та визнаючи недійсним іпотечний договір, виходили з того, що він суперечить ст. 1 Закону від 19 вересня 1991 р. №1576-ХІІ «Про господарські товариства» (далі — Закон №1576-ХІІ) та ст. 79 ГК, і на порушення вимог п. 2.1 статуту АТВТ зазначений правочин є для нього неприбутковим, тому позбавлений будь-якого економічного сенсу.

Однак з таким висновком судів погодитися не можна з огляду на таке.

Згідно з ч. 1 ст. 79 ГК господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Аналогічна норма була закріплена у ч. 2 ст. 1 Закону №1576-ХІІ у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин.

Частиною 1 ст. 4 цього Закону передбачено, що акціонерне товариство, товариство з обмеженою і товариство з додатковою відповідальністю створюються і діють на підставі статуту.

Суди встановили, що відповідно до п. 2.1 статуту позивача метою його діяльності є здійснення підприємницької діяльності для отримання прибутку в інтересах акціонерів товариства, а також його працівників.

Суди проігнорували положення ст. 627 ЦК, яким передбачено, що відповідно до ст. 6 цього Кодексу сторони є вільними в укладанні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Крім того, п. 2.2 статуту АТВТ передбачено, що предметом його діяльності, зокрема, є видача поручительств, гарантій та інших зобов'язань за третіх осіб, в яких передбачається їх виконання у грошовій формі. Цим пунктом також дозволено здійснювати благодійницьку діяльність, що надає позивачу право укласти безвідплатні договори.

За таких обставин суди нижчих інстанцій дійшли хибного висновку про те, що спірний договір суперечить вимогам чинного законодавства та не відповідає статуту АТВТ.

Також не можна погодитися з правовою позицією Вищого господарського суду України про те, що іпотечний договір суперечить вимогам ч. 3 ст. 238 ЦК, оскільки був підписаний від імені АТВТ головою його правління Ш., який одночасно обіймав посаду генерального директора Концерну, в інтересах якого і було укладено спірну угоду.

Відповідно до зазначеної статті ЦК представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є. Ця норма встановлює заборону укладати правочин, в якому один представник одночасно виступає від імені декількох контрагентів.

Водночас суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що спірний договір хоч і був укладений в інтересах Концерну, проте сторонами у ньому є АТ та АТВТ. У зв'язку з цим висновок суду касаційної інстанції про те, що спірна угода не відповідає зазначеним положенням ЦК, є безпідставним.

Задовольняючи позов, суди нижчих інстанцій також виходили з того, що Ш., підписуючи від імені АТВТ іпотечний договір, перевищив надані йому повноваження, оскільки протоколом спільного засідання Правління та Спостережної Ради АТВТ від 21 квітня 2008 р. № 74, на підставі якого діяв Ш., не було надано згоди на передачу в іпотеку нерухомого майна позивача для забезпечення виконання кредитних зобов'язань Концерну з повернення коштів, отриманих в період з червня по жовтень під відсоткову ставку, що перевищує 10,5 % річних.

Такий висновок суду є передчасним, оскільки зі змісту вказаного протоколу вбачається, що ста-

ном на квітень 2008 р. між АТ та Концерном існувала лише попередня домовленість про надання останньому в травні—липні 2008 р. кредиту в сумі 2 млн доларів США з відсотковою ставкою 9 % річних. У резолютивній частині рішення про передачу АТ нерухомого майна в заставу не визначено, за яких умов та в який спосіб має здійснюватися передача.

За ч. 1 ст. 92 ЦК юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Згідно з ч. 3 зазначеної статті орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень.

Під час розгляду справи суди встановили, що відповідно до п. 5.2 статуту АТВТ рішення про відчуження його майна у будь-якій спосіб ухвалюється на спільному засіданні Правління та Спостережної Ради і оформлюється протоколом за підписами усіх присутніх на засіданні.

На виконання цього пункту статуту зазначеними колегіальними органами АТВТ було прийнято рішення про передачу в заставу належного йому майна під забезпечення кредитних зобов'язань Концерну, а також зобов'язано голову правління АТВТ Ш. підписати з філією АТ договір застави. Дата надання кредиту та його відсоткова ставка визначені не були.

Таким чином, голова правління Ш., підписуючи від імені АТВТ оскаржуваний у судовому порядку договір, діяв виключно в межах повноважень, наданих йому рішенням, ухваленим на спільному засіданні колегіальних органів АТВТ, уповноважених вирішувати питання про відчуження майна зазначеного підприємства, проте суди на цю обставину уваги не звернули та не дали їй належної правової оцінки.

З огляду на викладене Вищий господарський суд України дійшов хибного висновку про обґрунтованість позовних вимог, у зв'язку з чим оскаржувана постанова є незаконною.

Керуючись статтями 111²³—111²⁵ ГПК, Верховний Суд України вирішив: заяву АТ задовольнити; постанову Вищого господарського суду України від 28 грудня 2010 р. скасувати; справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до вимог ст. 400 КПК України посилення покарання при новому розгляді справи судом першої інстанції допускається тільки за умови, що вирок було скасовано за м'якістю покарання або у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин за скаргою прокурора або потерпілого чи його представника, а також коли при новому розслідуванні справи буде встановлено, що обвинувачений вчинив більш тяжкий злочин, або коли збільшився обсяг обвинувачення

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у кримінальних справах
Верховного Суду України від 2 лютого 2012 р.
(в и т я г)

Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області вирок від 24 травня 2007 р. засудив Р. за ч. 1 ст. 263 КК на три роки позбавлення волі зі звільненням від відбування покарання на підставі ст. 75 КК з випробуванням на один рік іспитового строку.

Р. визнано винуватим у тому, що 17 лютого 2001 р. він зберігав удома 69 набоїв калібру 7,62 мм, 136 військових набоїв такого ж калібру, 83 набоїв калібру 9 мм і 136 набоїв калібру 5,6 мм без передбаченого законом дозволу.

В апеляційному порядку зазначений вирок не переглядався.

У клопотанні про перегляд судового рішення з підстав, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 400⁴ КПК, засуджений Р. просив скасувати цей вирок місцевого суду, а справу — закрити провадженням на підставі ст. 49 КК у зв'язку із закінченням строків давності.

У поданні п'яти суддів Верховного Суду України було порушено питання про внесення клопотання засудженого Р. на судовий розгляд та наведено підстави для перегляду судового рішення щодо засудженого.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені в клопотанні, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла такого висновку.

Зазначену кримінальну справу стосовно Р. суди розглядали неодноразово.

Висновок суду першої інстанції про доведеність винуватості Р. у зберіганні 17 лютого 2001 р. бойових припасів без передбаченого законом дозволу ґрунтується на досліджених у судовому засіданні доказах, у тому числі викривальних показаннях засудженого на досудовому слідстві та в суді, даних, що містяться у протоколах обшуку і вилучення речових доказів та висновках експертних досліджень, які засуджений не заперечував.

Кваліфікація злочинних дій Р. за ч. 1 ст. 263 КК правильна і в колегії суддів сумнівів не викликала. Разом з тим, призначаючи покарання засудженому за цим законом, суд допустив помилки у правозастосуванні.

Відповідно до вимог ст. 400 КПК посилення покарання при новому розгляді справи судом першої інстанції допускається тільки за умови, що вирок було скасовано за м'якістю покарання або у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин за скаргою прокурора або потерпілого чи його представника, а також коли при новому розслідуванні справи буде встановлено, що обвинувачений вчинив більш тяжкий злочин, або коли збільшився обсяг обвинувачення.

Як убачається з матеріалів справи, Апеляційний суд Закарпатської області ухвалою від 27 травня 2003 р. частково задовольнив апеляцію захисників. Попередній вирок Ужгородського міського суду Закарпатської області від 25 лютого 2003 р. про засудження Р. за іншими, зазначеними в цьому рішенні, статтями КК до різних строків покарання, зокрема за ч. 1 ст. 263 КК на два роки позбавлення волі, було скасовано через істотні порушення кримінально-процесуального закону, а справу направлено на новий судовий розгляд.

Під час нового розгляду справи 24 травня 2007 р. суд першої інстанції постановив вирок, яким визнав Р. винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, і призначив йому три роки позбавлення волі зі звільненням від його відбування на підставі ст. 75 КК з випробуванням на один рік іспитового строку. За іншими, зазначеними в цьому вирокі статтями КК, відповідно до положень п. 2 ст. 6 КПК Р. було виправдано через відсутність у його діях складів злочинів.

Отже, суд першої інстанції після скасування вироку при новому розгляді справи безпідставно посилив покарання засудженому Р. за ч. 1 ст. 263 КК з двох до трьох років позбавлення волі.

Крім того, визнаючи Р. винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, який згідно з класифікацією ст. 12 КК належить до злочинів середньої тяжкості, та призначаючи винуватому за цим законом покарання, суд мав урахувати, що оскільки з моменту вчинення зазначеного злочину (17 лютого 2001 р.) минуло більше п'яти років, то відповідно до вимог ч. 5 ст. 74 КК необхідно було звільнити Р. від покарання у зв'язку з закінченням строків давності, визначених ст. 49 КК, але цього не зробив.

Враховуючи зазначене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалила рішення про зміну вироку Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 24 травня 2007 р. щодо Р. Ухвалено зменшити Р. покарання за ч. 1 ст. 263 КК з трьох до двох років позбавлення волі, вважати його засудженим за цим законом до двох років позбавлення волі зі звільненням від відбування покарання на підставі ст. 75 КК з випробуванням на один рік іспитового строку і на підставі ч. 5 ст. 74 КК звільнити Р. від покарання у зв'язку із закінченням строків давності, передбачених ст. 49 цього Кодексу.

Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України злочин визнається вчиненим у складі організованої групи, якщо в його вчиненні брали участь три і більше осіб, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього злочину, об'єднаного єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

При цьому неодноразовість вчинення злочинних діянь, їх частота та розподіл ролей не можуть свідчити про складну форму співучасті, якою є організована група

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 9 лютого 2012 р.

(в и т я з)

Лозівський міськрайонний суд Харківської області вироком від 19 червня 2008 р. засудив: К. — за ч. 3 ст. 185 КК на чотири роки позбавлення волі, за ч. 5 ст. 185 КК — на вісім років позбавлення волі з конфіскацією майна, за ст. 304 КК — на три роки позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК остаточно К. призначено вісім років позбавлення волі з конфіскацією майна; Ш. — за ч. 5 ст. 185 КК на вісім років позбавлення волі з конфіскацією майна; В. — за ч. 2 ст. 185 КК на два роки позбавлення волі, за ч. 3 ст. 185 КК — на чотири роки позбавлення волі, за ч. 5 ст. 185 КК — на вісім років позбавлення волі з конфіскацією майна, за ч. 1 ст. 263 КК — на три роки позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК В. остаточно призначено вісім років позбавлення волі з конфіскацією майна.

В апеляційному та касаційному порядку справа не переглядалася.

К., Ш. та В. визнано винуватими у вчиненні з 7 грудня 2007 р. по 19 січня 2008 р. таємних викрадень чужого майна, поєднаних із проник-

ненням у приміщення, на загальну суму 23 тис. 603 грн повторно, у складі організованої групи.

Так, у грудні 2007 р. К. шляхом систематичного скоєння крадіжок чужого майна з проникненням у приміщення, усвідомлюючи переваги скоєння злочинів організованою групою, створив та очолив організовану групу, до складу якої залучив Ш. та В. Ця злочинна група мала ознаки стійкого об'єднання, діяла на постійній основі відповідно до розробленого плану, відомого всім учасникам групи, з розподілом ролей. Її діяльність була спрямована на досягнення єдиного злочинного результату — систематичного вчинення крадіжок ліфтового обладнання з приміщень машинного відділення житлових будинків (комплектуючих, що містять кольорові метали).

Крім того, К. засуджено за таємне, поєднане з проникненням у приміщення, викрадення у ніч із 30 листопада на 1 грудня 2007 р. майна комунального підприємства на загальну суму 920 грн., а також за втягнення неповнолітнього Л. у злочинну діяльність та вчинення у період з

9 по 18 січня 2008 р. за попередньою змовою з В. та Л. (кримінальна справа щодо якого виділена в окреме провадження) у різних складах груп, повторно, таємного викрадення чужого майна, поєднаного із проникненням у приміщення.

В. засуджено ще й за повторне таємне викрадення у Ч. майна на загальну суму 1 тис. 678 грн, вчинене 14 листопада 2007 р., а також за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами чи вибуховими речовинами без передбаченого законом дозволу.

За змістом клопотання засуджений Ш., пославшись на неправильну кваліфікацію його дій за ч. 5 ст. 185 КК за ознакою вчинення злочинів організованою групою у складі із К. та В., просив вирок змінити й перекваліфікувати його дії на ч. 3 ст. 185 КК і призначити більш м'яке покарання.

Клопотання засудженого Ш. підтримано поданням п'яти суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України.

Перевіривши матеріали, зазначені у справі, судді Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшли висновку, що клопотання засудженого підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК злочин визнається вчиненим у складі організованої групи, якщо в його вчиненні брали участь три і більше осіб, які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього злочину, об'єднаного єдиним планом із розподілом функцій учасників, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Як убачається із зазначених у справі матеріалів, К., Ш. та В. за ч. 3 ст. 185 КК було пред'явлено обвинувачення за ознаками вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб повторно з проникненням у приміщення. Під час допиту як обвинувачених К., Ш. та В. визнали свою винуватість і детально описали обставини вчинення ними злочинів, зазначивши, що умисел на вчинення крадіжок кожен раз виникав у них спонтанно у відповідь на пропозицію першого викрасти ліфтове обладнання з машинних відділень ліфтових приміщень. Реалізація злочинів відбувалася відразу ж після досягнення згоди на їх вчинення. Заволодіваючи майном, кожен із засуджених виконував певну роль для досягнення єдиного злочинного результату. При цьому з показань К., Ш. та В. на досудовому слідстві

убачається, що серед них не було того, хто організовував та сплановував вчинення злочинів, а також тих, хто визнавав авторитет цієї особи. Після вчинення одного посягання учасники групи не планували вчинення наступних.

Крім того, у цей же період К. вчинив подібні крадіжки у групі з іншим складом учасників, у тому числі з В., але без участі Ш.

Пред'являючи остаточне обвинувачення К., Ш. та В. наприкінці досудового слідства, слідчий дійшов висновку про наявність у діях зазначених осіб ознак організованої групи й кваліфікував їх за вказаними епізодами відповідно до ч. 5 ст. 185 КК. При цьому К., Ш. та В. під час допитів підтвердили свої попередні показання як обвинувачених за ч. 3 ст. 185 КК, а додаткових даних про створення й організацію стійкого злочинного об'єднання та їх спільну злочинну діяльність у його складі з єдиним планом і розподілом функцій учасників групи не повідомляли.

Досліджуючи докази відповідно до ч. 3 ст. 299 КПК, під час допиту К., Ш. та В. суд зосередив увагу на з'ясуванні їх сумісних дій із викрадення в зазначений період ліфтового обладнання по кожному з епізодів обвинувачення, але при цьому не дослідив і не мотивував наявність у цій групі тих ознак, які свідчать про вчинення злочинів саме організованою групою (мету її створення, тривалість існування, набуття між її учасниками сталих, стабільних зв'язків, правил поведінки та характеру стосунків, які б забезпечували їх організованість).

Ураховавши неодноразовість учинення ними злочинних діянь, розподіл ролей, суд дійшов висновку про винуватість засуджених у вчиненні злочинів у складі організованої групи. Однак поза увагою суду залишилося те, що неодноразовість вчинення злочинних діянь, їх частота та розподіл ролей не можуть свідчити про складну форму співучасті, якою є організована група.

Таким чином, суд допустив змішування різних форм співучасті — вчинення злочинів за попередньою змовою групою осіб із вчиненням злочинів у складі організованої групи, та, кваліфікуючи дії засуджених за ч. 5 ст. 185 КК, неправильно застосував кримінальний закон.

За таких обставин дії Ш. та В. в порядку ст. 395 КПК — К. і В. перекваліфіковано з ч. 5 ст. 185 КК на ч. 3 ст. 185 КК із призначенням кримінального покарання відповідно до вимог закону.